

# Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis

Studia de Securitate et Educatione Civili V (2015)

ISSN 2082-0917

## **Międzynarodowa polsko-ukraińska konferencja naukowa *Zagrożenia – Wyzwania – Szanse Bezpieczeństwa Europejskiego* Kraków, 26–27 listopada 2015 roku**

Międzynarodowa polsko-ukraińska konferencja naukowa odbywa się cyklicznie i gromadzi uczonych z polskich i ukraińskich instytucji naukowych: Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie, Instytutu Państwa i Prawa im. Wołodymyra Koreckiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, Polskiego Towarzystwa Naukowego w Żytomierzu, Uniwersytetu Pedagogicznego im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – Instytutu Bezpieczeństwa i Edukacji Obywatelskiej. Przybyła także bardzo liczna grupa naukowców z Uniwersytetu Jagiellońskiego. W konferencji udział wzięli studenci i doktoranci UJ.

Spotkanie w listopadzie 2015 roku dotyczyło problematyki bezpieczeństwa Starego Kontynentu w kontekście wyzwań i zagrożeń globalnych, ale i szans w nadchodzących dekadach. W otwarciu Konferencji wzięli udział prof. dr hab. Jan Machnik, przewodniczący Komisji Środkowoeuropejskiej PAU, prof. dr Wołodymyr Gorbatenko z Instytutu Państwa i Prawa im. Wołodymyra Koreckiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy w Kijowie oraz prof. dr hab. Irena Stawowy-Kawka, wiceprzewodnicząca Komisji Środkowoeuropejskiej PAU, organizator naukowy konferencji. Przedstawiciel strony ukraińskiej wręczył w dowód uznania dla wieloletniej, naukowej współpracy polsko-ukraińskiej Honorowe Odznaczenie Instytutu Państwa i Prawa im. W.M. Koreckiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, przyznane prof. dr hab. Irenie Stawowej-Kawki oraz prof. dr hab. Jerzemu Wyrozumskiemu, byłemu sekretarzowi PAU, a obecnie delegatowi Walnego Zgromadzenia.

Pierwszą sesję plenarną otworzył referat prof. dr. Wołodymyra Gorbatenki (Instytut Państwa i Prawa im. Wołodymyra Koreckiego Narodowej Akademii Nauk Ukrainy): *Strategia asymetryczna jako odpowiedź na wezwania bezpieczeństwa europejskiego*. Referujący skonstatował, że w obliczu agresji Federacji Rosyjskiej w 2014 roku na Ukrainę, ani Unia Europejska, ani też Kijów nie są w stanie zastosować środków i narzędzi symetrycznych. Możliwe są natomiast sankcje ekonomiczne i inne instrumenty z zakresu *soft power*. Strategia UE oraz Ukrainy powinna mieć obronny charakter, ale niezbędna jest jej ewolucja w kierunku ofensywnym poprzez budowę skutecznego, europejskiego bezpieczeństwa.

Kolejny referat: *Ewolucja wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa Unii Europejskiej po wejściu w życie traktatu lizbońskiego* wygłoszony przez prof. dr. hab. Janusza Węca z UJ, ukazał stagnację w zakresie WPZiB w UE oraz brak woli

niektórych krajów członkowskich do ożywienia aktywności organizacji poprzez implementację nowych przepisów. Autor wskazał na istotne przyczyny zaniechania procesu implementacyjnego. Referat prof. dr. hab. Romana Backera (UMKI Toruń) *Ewolucja rosyjskiego systemu politycznego* wniósł do wiedzy o reżimie politycznym Rosji po aneksji Krymu ciekawą terminologię „autorytaryzmu militarnego – twardego” z wyraźnymi akcentami totalitarnymi. Prof. dr Maksym Rozumny (IPiP im. Wołodymyra Koreckiego NANU) w referacie: *Ukraina przed wyzwaniem rewolucji*, zdefiniował ukraiński system jako oligarchiczny i nawet – zdaniem autora pomańczęw – rewolucja nie zmieniła jego charakteru. Celem jest republika – wspólnota wartości, a naród co jakiś czas objawia swą wolę w postaci Majdanu. Oligarchowie nienawidzą Majdanów, a nawet się ich boją.

Prof. dr hab. Jan Wiktor Tkaczyński (UJ) w referacie *Rozszerzenie wschodnie Unii Europejskiej w perspektywie ekonomicznej. Czy teoria endogenicznego wzrostu gospodarczego znajduje zastosowanie w transformacji Europy Środkowo-Wschodniej?* charakteryzuje determinanty demokratyzacji i transformacji gospodarczej w subregionie, a także przekłada elementy teorii transformacji na różne aspekty życia, demaskując szereg mitów dotyczących demokratyzacji. Dr hab. prof. nadzw. (UP, IBiEO) Jerzy Świeca w swym referacie *Równowaga demograficzno-ekonomiczna jako podstawowy czynnik determinujący bezpieczeństwo podsystemu europejskiego w systemie globalnym*, zaprezentował mikroanalizę systemową jednego czynnika, od którego zależeć będzie przyszłość bezpieczeństwa i trwania cywilizacji europejskiej. Skoro kraje europejskie nie są w stanie zapewnić drogą przyrostu naturalnego równowagi demograficzno-ekonomicznej, muszą zaaprobować proces imigracji. W obliczu obecnej fali imigracji, na którą nie składają się jedynie uchodźcy polityczni, należy ulepszać mechanizmy społeczeństwa obywatelskiego, które udoskonaliły procesy asymilacyjne oraz politykę multikulturową. Dużo czasu w tym zakresie Europa już zmarnowała i w obliczu ataków Państwa Islamskiego – ISIS – należy kompleksowo przeorientować strategię UE. Niestety sytuacja jest skomplikowana, a prostych rozwiązań nie ma.

Prof. dr Walery Bortnikow (IPiP im. Wołodymyra Koreckiego NANU) w referacie: *Czynnik etniczno-kulturalny demokratycznej transformacji na Ukrainie* zaznacza, że współcześnie na Ukrainie czynnik etniczny jest drugorzędny, zaś na pierwszy plan wysuwa się konfrontacja o podłożu językowo-kulturowym. Rządzący z trudem poszukują paradygmatu kształtowania narodu politycznego. W takiej sytuacji scentralizowane rządzenie winno być uzupełnione o skuteczny regionalny i lokalny samorząd. Dr hab. prof. nadzw. Hanna Batorowska (UP, IBiEO) w referacie *Kultura bezpieczeństwa w społeczeństwie informacji i wiedzy* skoncentrowała się na najważniejszych zagadnieniach dla bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego w pierwszych dekadach nowego wieku. Współczesne społeczeństwa mają charakter postindustrialny i wymagają nowych instrumentów zabezpieczenia swojego trwania.

Pierwszą sesję zakończyła bardzo ożywiona dyskusja, w której wzięło udział wielu uczestników konferencji. Specjaliści koncentrowali się na dwóch kluczowych dla bezpieczeństwa Starego Kontynentu kwestiach: wydarzeniach na wschodzie Ukrainy związanych z agresją rosyjską w 2014 roku oraz z niebezpieczeństwem dla równowagi europejskiej, które niesie Państwo Islamskie – ISIS – i fala imigrantów z Bliskiego Wschodu, zalewająca nieprzygotowane do takiego wyzwania i zagrożenia kraje Unii Europejskiej.

Drugą sesję plenarną otworzył referat prof. dr Olgi Brusilowskiej (IPiP im. Wołodymyra Koreckiego NANU) *Case Krymu i „Noworosji” w kontekście nowych wyzwań bezpieczeństwa europejskiego*, w którym autorka skoncentrowała się na możliwości zastosowania kooperacyjnej polityki wobec Rosji, po agresji na Ukrainę. Cała Europa zdaniem autorki jest teraz mniej stabilna i mniej bezpieczna, bowiem kryzys ukraiński zmienił architekturę europejskiego bezpieczeństwa. Prof. dr hab. Włodzimierz Mokry (UJ) w referacie *Językowe, religijne, ekonomiczne i militarne środki ekspansji państwa moskiewskiego od wieku XVI do aneksji Krymu w 2014 roku* skoncentrował się na procesie rusyfikacji obszaru ukraińskiego, powołując się na wynikach badań wybitnych uczonych sławistów-ukrainoznawców. Prof. dr hab. Olga Wasiuta (UP, IBiEO) w referacie *Demograficzne problemy Rosji zagrożeniem dla bezpieczeństwa państwa*, podkreśliła fakt, że w Rosji rozpoczął się dynamiczny proces depopulacji i wyludniania kraju, który jest potężnym zagrożeniem dla jego bezpieczeństwa. Z kolei dr hab. Agnieszka Kastory (UJ) w referacie *Żegluga przez Cieśninę Piławską w stosunkach polsko-radzieckich i polsko-rosyjskich* przeanalizowała przebieg regulacji odnoszących się do tej drogi morskiej wiodącej do polskiej części Zalewu Wiślanego, wskazując na podstawowe przeszkody w osiągnięciu finalnego rozwiązania problemu.

W kolejnym wystąpieniu prof. dr Włodzimierz Smolaniuk (IPiP im. Wołodymyra Koreckiego NANU) – przedstawił referat zatytułowany *Bezpieczeństwo Narodowe Ukrainy: poszukiwania skutecznego modelu*. Na Ukrainie aktualnie odbywa się – według autora – skomplikowany proces transformacji Organizacji Wojskowej w Sektor Bezpieczeństwa i Obrony powiększony o duże możliwości społeczeństwa obywatelskiego. Stare struktury obronne nie podołały wyzwaniom towarzyszącym rosyjskiej agresji. Dr Michał Wawrzonek (UJ) zaprezentował referat *„Szara strefa” jako rezultat transformacji po upadku sowieckiego totalitaryzmu – na przykładzie Ukrainy*. Treści referatu koncentrowały się wokół groźnego zjawiska rozrostu „szarej strefy”, która wymknęła się spod kontroli w kolejnych fazach demokratyzacji państwa. Dr Oksana Kukuruz (IPiP im. Wołodymyra Koreckiego NANU) zaprezentowała referat *Polityka publiczna i wpływ jej podmiotów na bezpieczeństwo państwa*, zaś tematyka uchodźców i migracji powróciła w nowym ujęciu w referacie dr hab. Ewy Bojenko-Izdebskiej (UJ) *Migracje i uchodźcy jako aktualny problem bezpieczeństwa w Europie*. Autorka zwraca uwagę na fakt, że Europa jako bastion wydaje się być bezradna wobec zjawiska imigracji. Pierwszy dzień obrad zakończył dr Rafał Woźnica (UJ) referatem *Organizacja albańskich grup przestępczych zaangażowanych*

w handel ludźmi w Republice Macedonii i w północnych Włoszech. Po tym wystąpieniu nastąpiła dyskusja poświęcona obradom drugiej sesji. Dyskutanci skoncentrowali się na problemach przeanalizowanych w kolejnych referatach. Problematyka kryzysu ukraińskiego oraz imigracji i środowiska europejskiego (interakcji UE z Federacją Rosyjską) spinały klamrą hybrydowy zakres europejskich problemów w sferze bezpieczeństwa.

Trzecią sesję plenarną w drugim dniu obrad (27 listopada) otworzył referat dr. hab. Marka Czajkowskiego (UJ) *Amerykański program obrony przeciwrakietowej w Europie – aspekty polityczne*. Autor podkreślił w nim polityczne aspekty programu antyrakietowego mające istotne znaczenie dla słabnącej militarnie Europy, jak również sprzeciw Rosji, która percypuje tworzący się system jako poważne zagrożenie dla jej interesów egzystencjalnych. Dr hab. Tomasz Młynarski (UJ) w referacie *Zmiany klimatu i rozwój energetyki jądrowej. Implikacje dla europejskiego i światowego bezpieczeństwa* poddał ocenie argumenty za i przeciw rozwojowi cywilnej energetyki jądrowej – w kontekście bezpieczeństwa regionalnego i światowego. Podważanie reżimu nieprolifracji oraz obawy związane z możliwością wykorzystania technologii cywilnych do celów militarnych są równoważone przez argumenty dotyczące ochrony środowiska naturalnego. Dr Rafał Kopeć (UP, IBiEO) poświęcił swoje wystąpienie problematyce *Taktycznej broni nuklearnej w Europie*. Osią referatu jest pytanie o przyszłość taktycznej broni nuklearnej w Europie, postrzeganej zarówno przez pryzmat politycznych lęków i nadziei, jak i militarnych potrzeb i możliwości. Mgr Daniel Wilk (UJ) zreferował problematykę *Islamskiego radykalizmu na Bałkanach w obliczu rozwoju Państwa Islamskiego*. Autor ujmuje strukturę Państwa Islamskiego jako „motor napędowy” i mocny bodziec islamizacji regionu bałkańskiego.

Dr Przemysław Wywiół (UP, IBiEO) w referacie zatytułowanym *Organizacje pozarządowe jako element systemu bezpieczeństwa narodowego w wybranych krajach europejskich*, podjął się udanej próby ukazania analizowanych instytucji w kontekście bezpieczeństwa narodowego wybranych państw. Często ten aspekt ich aktywności jest pomijany i uwydatnia się ich wkład w budowę społeczeństwa obywatelskiego, podczas gdy pełnią one istotną rolę w sferze bezpieczeństwa i ogólnej stabilizacji. Temat wpisuje się w prowadzoną obecnie również w Polsce dyskusję na temat włączenia organizacji proobronnych do systemu bezpieczeństwa narodowego. Referat dra Remigiusza Kasprzyckiego *Poczucie braku bezpieczeństwa politycznego, społecznego i gospodarczego w tekstach polskich zespołów rockowych po 1989 roku* sygnalizuje obraz kondycji ludzkości, zapaści społeczno-gospodarczej w wielu krajach – dotyczy więc istotnych stanów psychiki i emocji społeczeństw, warunkujących bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe. Wystąpienia w trzeciej sesji zakończył referat mgr Justyny Krupy (UJ) poświęcony tematyce: *Kryzys ukraiński a sytuacja polityczna Serbii w Europie*. Republika Serbska jako kraj prawosławny często wyrażała przychylnie nastawienie wobec Moskwy, balansując pomiędzy nią a Unią Europejską. Autorka uwypukliła zabiegi dyplomatyczne Rosji, w wyniku których Serbia ugruntowała prorosyjską postawę. Trzecią sesję zakończyła dyskusja.

Wszyscy z niecierpliwością oczekiwali ostatniego etapu konferencji – panelu eksperckiego. Prowadziła go prof. dr hab. Irena Stawowy-Kawka (UJ, PAU), która w dniu poprzednim przewodniczyła pierwszej sesji, a uczestniczyli w nim naukowcy z kilku ośrodków akademickich w Polsce: prof. dr hab. Erhard Cziomer z Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego, prof. dr hab. Piotr Mickiewicz z Akademii Marynarki Wojennej im. Bohaterów Westerplatte w Gdyni, dr hab. Justyna Zając, prof. Uniwersytetu Warszawskiego, prof. dr hab. Ryszard Zięba z Uniwersytetu Warszawskiego.

We wprowadzeniu dr hab. Justyna Zając, prof. UW, położyła akcent na dwa aspekty bezpieczeństwa europejskiego: imigrację i kryzys ukraiński. Autorka podkreśliła większą skalę imigracji w latach 90. XX wieku i argumentowała współczesne trudności takimi cechami nowej fali imigracyjnej jak: gorsza sytuacja ekonomiczna w UE niż w latach 90., skomplikowana sytuacja w regionie bliskowschodnim, niesprawdzenie się programów partnerskich UE, duża ilość islamistycznych ekstremistów w aktualnej fali imigracyjnej, balansowaniem ładu międzynarodowego ze względu na nową rywalizację mocarstw. Reasumując, autorka uwypukliła wysoką dynamikę obecnego kryzysu i dużą skalę trudności w rozwiązywaniu problemów.

Drugie wprowadzenie wygłosił prof. dr hab. Ryszard Zięba. Podkreślił znaczenie metodologii realizmu politycznego dla zrozumienia wyzwań dla bezpieczeństwa europejskiego. Gdyby nie chodziło o ten aspekt międzynarodowy bezpieczeństwa, bardziej przydatna mogłaby być teoria liberalizmu lub konstruktywizmu. Autor wprowadzenia wskazał, że Rosja nieustępliwie w swojej strategii wobec Ukrainy powołuje się na casus Kosowa. W zakresie osiągnięcia trójstronnego porozumienia: UE – FR – Ukraina nic nie zrobiono. Ukrainie zaoferowano stowarzyszenie z Unią, lecz nie stworzono żadnej dla niej osłony. Rosja używa w argumentacji kazusu Kosowa. Zachód postępuje ekspansywnie, są jeszcze inne państwa jak choćby te z grupy BRICS, które mają swoją wizję porządku międzynarodowego. Bezpieczeństwo kooperatywne się nie sprawdziło, a Zachód wrócił do realizacji swoich interesów. Kryzys ukraiński wywołały same elity ukraińskie, zaniedbując reformy przez dwudzieści lat. Putin już na konferencji monachijskiej w sprawie bezpieczeństwa w 2007 roku mówił o mocarstwowej Rosji, która nie da się zdegradować w stosunkach międzynarodowych. Prof. dr hab. Ryszard Zięba wśród rekomendacji zasugerował federalizację Ukrainy i kompromis/umiarkowanie w stosunkach z Rosją. Musimy unikać złego rozumienia kompromisu, który rzekomo ma miejsce wtedy, gdy przeciwnik przyjmuje nasze poglądy.

Prof. dr hab. Erhard Cziomer podkreślił, że o polityce jednak nie decydują naukowcy. Natura obecnego kryzysu europejskiego ma wymiar geostrategiczny. Zachód nie przewidział reakcji Federacji Rosyjskiej w sprawach Ukrainy, o czym może świadczyć szczyt NATO w Wilnie. Trzeba wziąć pod uwagę interesy państw, które jak Niemcy w wymiarze gospodarczym są już mocarstwami globalnymi. Rosja wykorzystując błędy Zachodu wyszła z izolacji. Kryzys ukraiński sugeruje poszukiwanie ładu wielobiegunowego. Kryzys uchodźców/imigrantów zdominował konflikt

ukraiński. Niemcy potrzebują imigrantów, ale jakość obecnej fali jest słaba – w 70% to analfabeci. W Unii nastąpił podział w formułowaniu polityki migracyjnej. Kryzys ma wymiar moralny, bo Europa była w przeszłości kolonialna. Zakończenie wojny w Syrii jest problemem, a Turcja żąda wysokich kwot – 3 mld euro – na utrzymanie uchodźców na swoim terytorium

Z kolei prof. dr hab. Piotr Mickiewicz zaakcentował takie problemy cząstkowe w obecnym kryzysie europejskim, jak: pospieszny demontaż tradycyjnych reżimów w obszarze Morza Śródziemnego i na Bliskim Wschodzie, fiasko unijnej polityki śródziemnomorskiej, utratę równowagi demograficznej w Europie, promowanie fałszywej tezy, że fale imigrantów mogą być skutecznie zablokowane. Skuteczność środków blokowania wybrzeży jest niewielka i mieści się w granicach 4–5%. Trzeba raczej zwrócić się do strategii stabilizowania państw w kryzysie, udzielania niezbędnej pomocy dla ich społeczno-gospodarczego rozwoju. Trudno o proste rozwiązania, ale działania pospieszne i negatywne są złe. Kryzys ukraiński, według autora, to wynik strategii Rosji w opanowywaniu wybrzeży Morza Azowskiego, Morza Czarnego oraz Śródziemnego. Według Moskwy ta aktywność oznacza realizację polityki obronnej, a nie ekspansywnej. Podsumowując, prof. dr hab. Irena Stawowy-Kawka zwróciła uwagę na wysoki poziom merytoryczny dyskusji i umiejętność argumentowania, z którego skorzystają licznie obecni doktoranci i studenci Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Warto przytoczyć uwagi dyskusyjne uczestników konferencji skierowane do członków panelu eksperckiego. Prof. dr hab. Janusz Węc zaznaczył, że umowy międzynarodowe to *pacta sunt servanta* i nie po to są, by przy uzasadnieniu ich łamania powoływać się na metodologię. Kазus Kosowa nie może uzasadniać imperialnej polityki Rosji.

Dr hab. Jerzy Świeca, prof. UP, wskazał na konsekwencje źle realizowanej asymilacji (model francuski) i multikulturalizmu (w wersji brytyjskiej). Dla nauki metodologia nie zawsze jest najważniejsza, ale na pewno taki priorytet posiada wyodrębniony obszar/przedmiot badawczy. Autor wskazał na złożony problem turecki w kryzysie migracyjnym – państwo to czeka na przyjęcie do UE od 1963 roku i może wykazywać utratę cierpliwości politycznej. Trzeba uwzględnić tak postawę samego decydenta prezydenta Erdogana, jak i potęgę geopolitycznego pasa cywilizacyjnego od Istanbuhu i Ankary, poprzez Azerbejdżan, Turkmenię i chiński Xinjiang zamieszkały przez Ujgurów. Autor wypowiedzi podkreślił, że teza jakoby Rosja prowadziła politykę obronną jest radykalnie sformułowana, ale na pewno nie jest całkowicie pozbawiona sensu. Prof. dr hab. Włodzimierz Mokry podkreślił, że faktycznie zgodnie z realizmem politycznym decydują mocni, ale problemem jest, czy faktycznie z polityki można wyeliminować moralność? Przecież w taki sposób rodzi się totalitaryzm. Porównywanie interesów USA i Rosji jest nieuprawomocnione – w Rosji mamy imperializm, a nie kapitalizm. Świat nie przewidział, że Ukraińcy – podobnie jak Polacy – są przywiązani do wartości i nie darują sfałszowanych wyników wyborów, dzięki którym Janukowycz został prezydentem.

Dr hab. Marek Czajkowski zanegował realny powrót Rosji do potęgi z czasów Związku Radzieckiego. Współczesna Rosja to niewielki cień siły poprzedniego imperium. Przywołał wypowiedź gen. S. Kozieja, który określił agresję na Gruzję jako pierwszą w XXI wieku wojnę Rosji realizowaną środkami i metodami z XIX w. oraz obecną agresję FR na ISIS (naloty dywanowe) jako pierwszą w XXI wieku wojnę Rosji realizowaną metodami pochodzącymi z XX wieku. Z kolei dr hab. Ewa Bojenko-Izdebska wskazała na wagę instrumentów techniczno-gospodarczych w pokonywaniu wyzwań dla europejskiego bezpieczeństwa. Zgodziła się ze stanowiskiem dr hab. Justyny Zająć prof. UW, że sytuacja z lat 90. jest nieporównywalna z aktualną. System azylowy budowany wówczas poniósł klęskę w 2015 roku. Dynamicznie rozwijały się grupy przestępcze – nastąpiła komercjalizacja przez długi. Nadszarpnięto wartość, jaką było euro. Aspekty techniczno-gospodarcze bezpieczeństwa są niezwykle ważne, nie można skupiać się jedynie na wymiarze humanitarnym.

Eksperci ustosunkowali się do zadanych pytań i poruszanych kwestii. Dr hab. Justyna Zająć, prof. UW, wskazała na nieskuteczność doraźnych środków i na to, że nie wypracowano dotychczas narzędzi długofalowych. Trzeba jednak zacząć od solidarności w ramach Unii Europejskiej i od odpowiedzialność decydentów politycznych. Ostrożność Polski i Węgier wynika w dużej części ze skali przyjmowania imigrantów. Trzeba uzgodnić wspólną strategię europejską w aktualnej sytuacji. Sprawę Ukrainy USA scedowały w Europie na Niemcy. Ważne są transatlantyckie stosunki i interakcje europejsko-rosyjskie. Prof. dr hab. Ryszard Zięba zauważył, że teoria pozwala nam wiele wyjaśnić i pozwala wiele zrozumieć. Wyjaśnianiu kryzysu ukraińskiego od wewnątrz pomógłby liberalizm i konstruktywizm, ale tu chodzi o stosunki międzynarodowe i dlatego trzeba uwydatnić rolę realizmu politycznego. Na Ukrainie powinna być realizowana reforma, program walki z korupcją, a w sferze politycznej możliwa jest jedynie finlandyzacja. Rosja zapewne w przyszłości pójdzie drogą Zachodu, dlaczego więc Zachód ją odpycha? Prof. dr hab. Erhard Cziomer zauważył, że bezpieczeństwo bez Rosji jest niemożliwe i, że FR chce, by się z nią liczone. Tymczasem interesy polityczne i ekonomiczne USA i Europy Zachodniej wyraźnie się rozchodzą. Jednocześnie stanowisko części Europy z Polską w sprawach uchodźców jest nie do przyjęcia. Kanclerz Merkel jest powszechnie krytykowana w Niemczech za politykę migracyjną i słupki jej popularności spadają. Musi skorygować linię polityczną lub straci stanowisko. Prof. dr hab. Piotr Mickiewicz zauważył, że problem ukraiński jest dla Rosji instrumentem osiągania jej celów długofalowych. Rosjanie dążą do opanowania Morza Czarnego i Śródziemnego, jak wiele na to wskazuje. Jest to ich cel strategiczny.

Panel ekspercki zamykający dwudniową konferencję był nie tylko jej podsumowaniem, jak zaznaczyła przewodnicząca obrad i konferencji prof. dr hab. Irena Stawowy-Kawka, ale także zasygnalizował nowe problemy, które w przyszłych analizach trzeba rozwiązywać.

*Jerzy Świeca*